

Jak reagować na konflikt dzieci?

KONFLIKT...

to krzyki...
to złość
to płacz...

to komunikat
o potrzebie...
to nauka współpracy

KONFLIKTY RÓWIEŚNICZE

Konflikty są częścią ludzkiego życia i występują zarówno wśród osób dorosłych, jak również wśród dzieci. Oprócz znanych, złych stron konfliktu ma on też swoje dobre strony, uczy bowiem dzieci rozwiązywać problemy oraz wczuwać się w sytuację drugiego człowieka. Ważne jest tutaj twórcze rozwiązywanie konfliktu. Podczas sytuacji konfliktowej istotne jest, aby uświadomić dziecku, że, np. odmienne zdania są zupełnie czymś naturalnym, tak samo jak odmienny jest każdy z nas, np. różnimy się wyglądem, charakterem, co innego nas interesuje. Nie ulega wątpliwości, że dziecko w wieku przedszkolnym, które jest pozostawione w konflikcie samo, nie zrozumie jego pozytywnego znaczenia. Owszem poradzi sobie ono, np. z kłótnią z rówieśnikiem, jednak nie zawsze samodzielnie jest ono w stanie przemyśleć czy też zrozumieć sytuację konfliktową. Istotną rolę pełnią tutaj zarówno postawy rodziców, jak też nauczycieli. Chodzi głównie o reakcję osoby dorosłej na dziecięce kłótnie –

Czy pozwalamy dzieciom samodzielnie rozwiązać problem czy może od razu interweniujemy sami?

Konflikt wpisany jest w rozwój człowieka, także człowieka w wieku przedszkolnym.

Jak sobie poradzić z konfliktami między maluchami?

Co warto wiedzieć na ten temat?

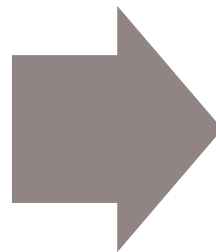
Sytuacje konfliktowe są naturalnym etapem rozwoju dziecka

Wiek dzieci jest istotny podczas sytuacji konfliktowej. Każdemu dziecku, tak samo jak dorosłemu towarzyszą podczas wystąpienia konfliktu pewne emocje, których ciężko jest uniknąć. Dziecko trzyletnie trudniej radzi sobie z tymi emocjami, starszakowi przychodzi to łatwiej, ponieważ potrafi lepiej zapanować nad sobą.

Młodsze przedszkolaki wchodząc do nowej, nieznanej grupy przedszkolnej zaczynają funkcjonować w całkowicie odmiennej dla siebie sytuacji, co przyczynia się do zwiększenia u nich poziomu stresu. Poza tym układ nerwowy małego dziecka nie jest jeszcze w pełni dojrzały. Trzylatek nie potrafi jeszcze właściwie współpracować z rówieśnikami, nie zawiera jeszcze tzw. „przyjaźni na lata” dlatego łatwiej mu pokłócić się z rówieśnikiem, zabrać mu zabawkę, popchnąć itp. Dlatego istotne jest nauczanie dziecka właściwego komunikowania swoich potrzeb i radzenia sobie ze złymi emocjami.

Stwierdzić można zatem, że starsze dzieci lepiej radzą sobie z konfliktami. Przedszkolaki lepiej się znają, zawierają przyjaźnie, znają już dobrze zasady obowiązujące w domu jak też w przedszkolu (najlepiej jeśli są one spójne). Potrafią współdziałać w grupie. Jeśli dochodzi do konfliktów to zwykle trwają one krócej.

Dziecięce konflikty mogą przybierać różną formę. Te bardziej widoczne to, np. sprzeczki czy nawet bójki. Część dzieci przeżywa konflikty skrycie, są one trudniejsze do zaobserwowania. Mogą się przejawiać w dolegliwościach fizycznych, np. ból głowy, brzucha, niechęć do spotkania z rówieśnikiem, z którym dziecko jest w konflikcie, niechęć do przedszkola. Konflikt może przejawiać się poprzez przekomarzanie się, obrażanie się na siebie, obrażanie siebie nawzajem.

W najmłodszej grupie przedszkolnej rzadko wybuchają konflikty, **3-latki** bawią się raczej same.

4-latki zaczynają chętniej nawiązywać kontakty z rówieśnikami. Bywają przy tym impulsywne i labilne emocjonalnie. Cechuje je egocentryzm, czyli patrzenie na świat przez pryzmat swoich potrzeb i upodobań. Czasami bywają agresywne. **Ponieważ w tym wieku dzieci uczą się budować relacje z rówieśnikami, konflikty wybuchają często, mają charakter krótkotrwałe. Dzieci bardzo szybko zapominają o konflikcie, ważne, by to samo czynili rodzice.**

5-latki chętnie nawiązują kontakty społeczne, następuje rozkwit wyobraźni, „wiek pytań” o tajniki otaczającego świata, ale i o skomplikowane mechanizmy rządzące człowiekiem. Do świadomości dziecka dociera fakt, że świat jest wielobarwny i złożony, a sytuacje nie tylko czarno-białe. Można śmiać się z radości i ze wzruszenia, można płakać ze smutku i śmiać się przez łzy.

Dzieci w tym wieku są zmienne w uczuciach i nastrojach, łatwo wpadają w konflikty i równie szybko je kończą.

6-latki potrafią pracować w zespole, są zdolne do dłuższego wysiłku i skupienia uwagi. Lubią zabawy z regułami, zresztą pilnie ich przestrzegają i pilnują, by inni czynili podobnie.

Dzieci w tym wieku stają się mniej impulsywne i szybciej opanowują swe emocje, rozwijają się uczucia wyższe – społeczne i estetyczne.

PRZYCZYNY POWSTAWANIA KONFLIKTU WŚRÓD DZIECI

Wiek przedszkolny to dość długi okres dla dziecka. Przez ok. 3-4 lata przedszkolak uczy się działać w grupie oraz współpracować z rówieśnikami.

Do sytuacji konfliktowych dochodzi najczęściej podczas zabaw gdzie brane jest pod uwagę pierwszeństwo, np. kto będzie szedł w pierwszej parze podczas spaceru, kto będzie prowadził „maszynistą w pociągu” do łazienki, kto będzie rozdawał karty pracy kolegom/ koleżankom. **Do kłótni dochodzi często podczas zabawy konkretną zabawką**, np. nową lalką (niejednokrotnie dzieci chcą bawić się tą samą zabawką, gdy zauważą, że inne dziecko z grupy je wzięło).

Dużą rolę odgrywa tutaj to, że dzieci w wieku przedszkolnym często naśladują siebie nawzajem i chcą bawić się, np. w tą samą zabawę tą konkretną zabawką.

Do nieporozumień dochodzi również w innych sytuacjach, np. podczas nie przestrzegania ustalonych zasad obowiązujących w przedszkolu czy też domu rodzinnym.

Dziecko wówczas nie wykazuje chęci współdziałania, buntuje się, np. płacząc, krzycząc, uciekając, tupiąc nogami.

CO WARTO WIEDZIEĆ NA TEMAT KONFLIKTÓW?

Jakie motywy skłaniają dzieci do wszczynania konfliktów:

- Motyw posiadania: dysponowanie w danym momencie zabawką, rekwizytem, narzędziem plastycznym, przydatnym do realizacji postawionych sobie przez dziecko celów, motyw ten wiąże się z potrzebą naśladowania, dziecko widząc, że ktoś bawi się określonym przedmiotem, chce tego samego.
- Motyw dominacji: wypływa z rywalizacji między dziećmi, z chęci przewodzenia.
- Motyw uznania: wiąże się z chęcią bycia zauważonym i to zarówno przez dzieci, jak i przez nauczyciela, dziecko chce być ważne, akceptowane.
- Motyw osiągnięć: ma związek z pragnieniem sukcesu, realizacji osobistych dążeń.
- Bezwzględne respektowanie ustalonych przepisów (reguł) gier i zabaw: dziecko znajduje się w stadium konformizmu moralnego, postępuje zgodnie z oczekiwaniami i wolą innych i rygorystycznie egzekwuje przepisy i reguły od innych.
 - Motyw celowego sprawienia przykrości innym: dziecko czerpie radość i przyjemność, gdy kogoś pobije, zrani, odsunie od zabawy czy wyśmiej.
 - Preferowanie lub wyróżnianie jednych rówieśników na niekorzyść innych, nietolerancja.
- Motyw wypróbowania własnych sił i możliwości względem drugiego: sprawdzenie, jak zachowa się rówieśnik wobec określonego zachowania.

SPOSOBY ZACHOWANIA SIĘ DZIECI W TRAKCIE TRWANIA KONFLIKTU:

postawa „przeciw ludziom” – reakcja o charakterze agresywnym,

postawa „ku ludziom” – zachowanie o charakterze uległości, brak umiejętności bronięcia swego zdania, taka postawa może pojawić się pod wpływem strachu, np. przed pobiciem czy naskarżeniem,

postawa „odsuwania się od ludzi” – zachowanie o charakterze wycofującym, opuszczenie przez dziecko sytuacji konfliktu, np. odejście od zabawy.

SPOSOBY WYCHODZENIA Z KONFLIKTÓW (ROZŁADOWYWANIE ICH):

- kompromis – szukanie ustępstw, negocjacje,
- odwoływanie się do autorytetów – w społeczności przedszkolnej jest nim nauczyciel oraz rówieśnicy zajmujący wysoką pozycję społeczną w grupie,
- pomoc osób „trzecich” – osoba neutralna, obserwująca konflikt,
- wyjście z konfliktu może też nastąpić pod wpływem skargi, którą określa się jako pośrednią agresję werbalną, czyli przedstawienie przez jedno dziecko w oczach autorytetu, jakim jest nauczyciel, swego przeciwnika (inne dziecko) w niekorzystnym świetle.

SKUTKI KONFLIKTÓW

Konflikty mogą wywołać w dziecku wrogość, frustrację, lęk, postawę „przeciw ludziom”,
ale **konflikt może być też „motorem”**
stwarzającym warunki do zdobywania
kompetencji interpersonalnych,
a najważniejsze z nich to tolerancja,
umiejętność negocjacji i sztuka osiągania
kompromisu.

I tu znaczącą rolę pełni nauczyciel, który
w sytuacjach konfliktowych nigdy nie stosuje
systemu kar, ale udziela dzieciom
emocjonalnego wsparcia, rozmawia,
doprowadza do rozwiązania spornej sytuacji,
ucząc dzieci, jak w prawidłowy sposób
kształtować stosunki międzyludzkie.

Reakcja nauczyciela przedszkola na konflikty dzieci powinna być wnikliwa, życzliwa, spokojna i zawsze wspierająca dziecko w szukaniu rozwiązania.

Mądry dorosły wie, że słaby układ nerwowy rozwijającego się dziecka oraz intensywność uczuć, które podlegają zmianom, są wpisane w naturę dziecka.

W grupie **3-latków** warto jak najczęściej bawić się wspólnie, bez elementów rywalizacji, ukazując wagę współpracy i współdziałania, aby dzieci nauczyły się, że żyjąc wśród ludzi, zawiązują się więzy przyjaźni i szacunku, że każdy z nas jest trochę inny, ma odmienne potrzeby, cele, że tylko razem możemy więcej.

Dobrym pomysłem na rozwijanie prospołecznych zachowań jest czytanie dzieciom książek, np. serii o Elmerze, kolorowym słoniu w kratkę.

4-latkom warto zapewnić różnorodność zabawek oraz większą liczbę takich samych rekwizytów i pomocy. W tok codziennych zajęć należy wpleść techniki relaksacyjne, zajęcia umuzykalniające, plastyczne i ruchowe, w których nazywane i opisywane będą emocje, np. w zabawie w lustro nauczyciel pokazuje za pomocą mimiki różne emocje, radość, smutek, złość, dzieci naśladują i nazywają te uczucia.

Pretekstem do rozmowy o emocjach jest seria książek o Albercie Albertsonie. Opisane z perspektywy dziecka sytuacje z życia czterolatka, np. pobicie kolegi, wywierają ogromny wpływ na małych słuchaczy i prowokują do rozmowy nad postępowaniem bohatera.

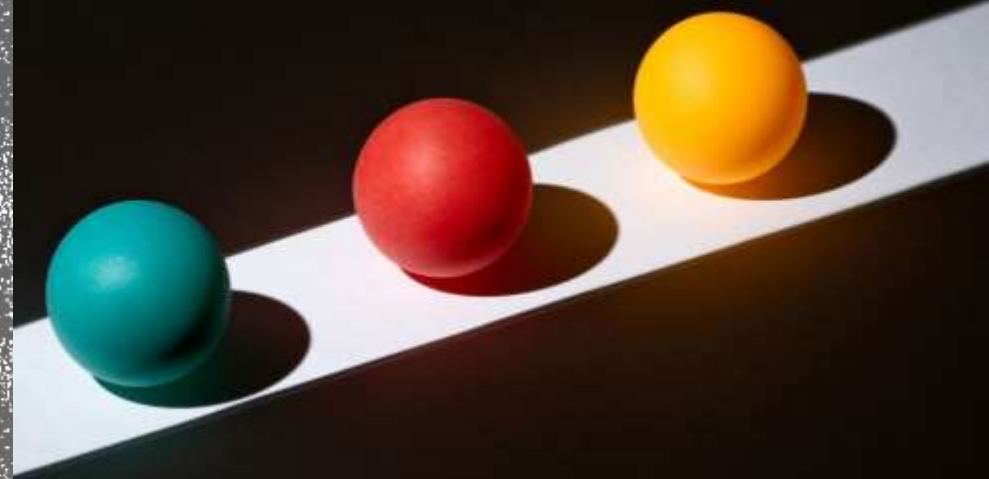
Dla 5-latków interakcje z rówieśnikami są bardzo ważne.

Ale i częstotliwość konfliktów jest w tym wieku duża.

Częściej biją się i wyzywają chłopcy. Najczęściej kłócą się o zabawkę w swobodnych, spontanicznych zabawach, albo powodem konfliktu jest nierespektowanie zasad w zabawach

zespołowych, np. w piłce nożnej. W tym wieku należy pamiętać o dostarczeniu dzieciom tyle ruchu na świeżym powietrzu, ile to możliwe. Przed każdym sportem kontaktowym warto usiąść z uczestnikami zabawy w kręgu i przypomnieć sobie zasady gry. **Jeżeli sytuacje zaogniają**

się, nauczyciel powinien pozwolić dzieciom na samodzielne rozwiązywanie sprawy dopóty, dopóki nikomu nie dzieje się krzywda. Okazuje się bowiem, że dzieci potrafią świetnie ze sobą rozmawiać i dochodzić do porozumienia. Dzieje się tak wtedy, gdy kilka razy przećwiczyły sposób wychodzenia z konfliktu oraz odczuwają bezpieczeństwo, wsparcie i akceptację ze strony nauczyciela.

**Konflikt i komunikacja są ze sobą
nierozzerwalnie połączone.**

Konflikt jest dla dziecka zadaniem do rozwiązywania
oraz wyzwaniem społecznym do przeżycia
i odnalezienia skutecznych sposobów poradzenia
sobie w tego typu sytuacjach, bez naruszenia
szacunku dla siebie i innych osób.

PRZYGOTOWANIE DZIECKA DO RADZENIA SOBIE W TRUDNYCH SYTUACJACH

Rodzice mają bardzo ograniczony wpływ na to, czy dziecko znajdzie się w sytuacji konfliktu z rówieśnikiem. Mogą jednak przygotować je na takie sytuacje i pomóc mu lepiej, skuteczniej sobie radzić. Zadaniem rodziców są przede wszystkim:

- budowanie poczucia własnej wartości dziecka,
- kształtowanie umiejętności rozpoznawania emocji i mówienia o nich,
- wyposażanie dziecka w umiejętności wyrażania własnego zdania i asertywnej obrony swoich poglądów,
 - uczenie reagowania na krytykę,
 - budowanie umiejętności odmawiania,
- rozmawianie z dzieckiem o jego prawach w kontaktach społecznych.

Na temat trudnych sytuacji i sposobów ich rozwiązywania warto rozmawiać z dzieckiem przy każdej okazji. Sposobnością do takich rozmów może być wspólna lektura, oglądanie filmu czy analiza konfliktów pojawiających się między rodzeństwem. Dziecko powinno wiedzieć, jak może się bronić, gdy jest atakowane, do kogo może zwrócić się po pomoc, jeśli samo nie jest w stanie poradzić sobie w trudnej sytuacji. Również rodzice sami powinni wzmacniać swoje umiejętności rozwiązywania konfliktów zgodnie z zasadą wygrana – wygrana, umiejętności wypracowywania kompromisu i modelować odpowiednie zachowania.

Dziecko obserwuje, jak w trudnych sytuacjach zachowują się ważne dla niego osoby i naśladuje ich zachowania.

NAJCZĘSTSZE BŁĘDY POPEŁNIANE PRZEZ RODZICÓW

Kiedy dziecko mówi rodzicom, że stało się coś, co je w jakiś sposób dotknęło, zraniło, niepożądane reakcje rodzica to między innymi:

- ❑ zignorowanie dziecka, brak jakiejkolwiek reakcji;
- ❑ zlekceważenie problemu, powiedzenie: „Nic takiego się nie stało” lub „Nie przesadzaj” albo „Z pewnością nie jest aż tak źle”;
- ❑ oferowanie rad przed przyjrzeniem się sytuacji i zrozumieniem, co dokładnie się stało;
- ❑ zakładanie z góry, że dziecko jest ofiarą, a druga strona konfliktu agresorem;
- ❑ zakładanie przed przyjrzeniem się sytuacji, że dziecko aktywnie przyczyniło się do powstania konfliktu, mówienie: „Pewnie go sprowokowałaś” lub „Sama też nie jesteś święta. Nie dalej jak w zeszłym tygodniu to ja musiałam wysłuchiwać od nauczycielki, że wyśmiewasz się z koleżanki”;
- ❑ negatywne ocenianie dziecka, komentarze typu: „Czemu mi o tym mówisz? Sam powinieneś sobie poradzić” lub „Ale z ciebie ofiara losu. Wiecznie dajesz sobą pomiatać”, albo „Powinieneś sobie z tym poradzić. Nie zachowuj się jak mięczak”;
- ❑ zachęcanie do agresji: „Jak cię bije, to mu oddaj” lub „Przyłóż jej, to popamięta” albo „Na drugi raz odpowiedz jej tak, aż jej w pięty pójdzie”;
- ❑ rozwiązywanie problemu bez udziału dziecka

CO RODZICE POWINNI ZROBIĆ, JEŚLI DOSZŁO DO KONFLIKTU?

Interwencja rodziców w sytuacji konfliktu między dzieckiem a rówieśnikami zależy od:

- wieku dziecka – im młodsze dziecko, tym większa pomoc rodziców może okazać się niezbędna – małe dzieci nie potrafią jeszcze kontrolować swoich emocji, znają też mniej strategii radzenia sobie z problemami;
- stopnia nasilenia konfliktu i jego wpływu na dziecko;
- oczekiwań dziecka wobec rodzica.

Warto czasami powstrzymać swoje zapędy i wyłączyć automatycznego pilota, który każe nam wkraczać do akcji, biec do przedszkola/szkoły, dzwonić do rodziców kolegi za każdym razem, gdy naszym zdaniem dziecku dzieje się krzywda. Dziecko będzie stykało się z różnymi problemowymi sytuacjami w relacjach z innymi ludźmi przez całe swoje życie. Nabycie przez nie umiejętności radzenia sobie w tych sytuacjach jest wręcz niezbędne.

METODY DZIAŁANIA, GDY DZIECKO MA KONFLIKT Z RÓWIEŚNIKAMI

Niewielki konflikt

W przypadku drobnych sporów i konfliktów warto ograniczyć swoją rolę do wspierania dziecka w domu i uczenia strategii działania. Możesz pomóc dziecku przyjrzeć się zaistniałej sytuacji, jej przyczynom, przebiegowi i wspólnie wypracować pomysły na jej załagodzenie lub rozwiązanie. Ważne jest, aby w miarę możliwości pomysły rozwiązań były dziełem dziecka. Jeśli to Ty coś proponujesz, nie możesz swoich rozwiązań narzucać, a jedynie poddać dziecku pod rozwagę. Aby dziecko mogło zastosować określone rozwiązanie, musi być ono dopasowane do jego możliwości, umiejętności i osobowości. Starsze dzieci często nie oczekują od rodziców pomysłów na rozwiązania. Chcą zostać wysłuchane i uzyskać wsparcie, zrozumienie dla swoich uczuć i trudności.

METODY DZIAŁANIA, GDY DZIECKO MA KONFLIKT Z RÓWIEŚNIKAMI

Poważny konflikt

W przypadku poważnych konfliktów, w których zagrożone jest bezpieczeństwo fizyczne dziecka lub jego dobrostan psychiczny, powinienś stanowczo reagować, szczególnie wtedy, gdy pojawiają się symptomy wskazujące, że dziecko przeżywa poważne trudności i nie radzi sobie z nimi.

Oprócz pomagania dziecku w domu możesz:

- skontaktować się z rodzicami drugiej strony konfliktu i wspólnie wypracować rozwiązania,
- skontaktować się z rodzicami drugiej strony konfliktu i zaaranżować wspólne spotkanie rodziców i dzieci, którego celem będzie rozwiązanie konfliktu,
- porozmawiać z nauczycielem/wychowawcą, dowiedzieć się więcej na temat konfliktu, wspólnie podjąć decyzję co do dalszych działań,
- poprosić o mediacje, w których uczestniczyć będą obie strony konfliktu i rodzice.

PODSTAWOWE ZASADY DLA RODZICÓW ORAZ NAUCZYCIELI POMOCNE PRZY ROZWIĄZYWANIU KONFLIKTÓW

- ❑ Zachęcaj dziecko, aby mówiło otwarcie o swoich uczuciach, nie tylko podczas wystąpienia konfliktu, ale także w każdej sytuacji po to, żeby emocje nie stały się trudnym tematem tabu,
- ❑ Rozmawiaj z dzieckiem o braniu odpowiedzialności za swoje działania w konflikcie. Dzieciom wielokrotnie trudno jest „przyznać się” do konkretnych, niewłaściwych zachowań. Nie chodzi tutaj o szukanie winnego, ale rozumienie swoich działań.
- ❑ Szukaj wspólnie z dzieckiem sposobów na rozwiązanie problemu w taki sposób, żeby dziecko nie wstydziło się wyrażać swoich pomysłów. Nie krytykuj dziecka, lecz go wspieraj w poszukiwaniu rozwiązań,
- ❑ Postaraj się o to, żeby dziecko nie skupiało się tylko na winie drugiej osoby, żeby nie szukało na siłę tzw. kozła ofiarnego, tylko dlatego, żeby wyznaczyć kogoś do ukarania. Kilkułatkowi bowiem trudno stwierdzić, po czyjej stronie leży wina za powstanie konfliktu. W tej sytuacji lepiej porozmawiać z dzieckiem o tym, co czuje ono w tej konkretnej sytuacji. Po rozmowie i uspokojeniu emocji łatwiej będzie dziecku opowiedzieć całe wydarzenie,
- ❑ Warto też po zażegnanym konflikcie wrócić do tematu konfliktu, nie po to, aby wytykać/ wypominać dziecku niewłaściwe zachowanie, ale przede wszystkim po to, aby dać dziecku możliwość zrozumienia, co się tak naprawdę wydarzyło i dlaczego tak się stało.

- Kłótnie się zdarzają i bywają trudnym czasem i dla rodziców i dla dzieci
 - Reakcji na sytuację konfliktową może być bardzo wiele
- Konflikt na trwałe wbudowany jest w kontakty interpersonalne
- Konflikt jest naturalnym elementem życia, ale reakcje i sposoby radzenia sobie z konfliktem wymagają praktyki i wsparcia już od najmłodszych lat
- Konflikt jest ważnym elementem społecznych relacji, pozwala określać granice własnych potrzeb, uczy zasad współpracy i dochodzenia do zgody
- Konflikty choć tak niemile widziane z perspektywy dorosłych – są potrzebne. Różnica, która jest istotna to sposób jak reagujemy w sytuacji konfliktu, jak postrzegamy sam konflikt, jak potrafimy dochodzić do porozumienia
- Reaguj, tylko niezbyt wcześnie... jeśli mama lub tata przejmie rolę sędziego, w kolejnych sytuacjach dziecko będzie czekać wpierw na jego reakcje

Nie szukaj winowajcy, szukaj rozwiązania. Powodów do kłótni może być wiele i nigdy nie będziemy mieć wpływu na wszystkie, dlatego zamiast szukać winnego – skupmy się na kilku aspektach:

- potrzebach jakie komunikują dzieci swoim zachowaniem
- reakcjach dzieci na sytuacje konfliktu
- sposobach dochodzenia do zgody

Zgoda to taki moment w relacji, w której nie negujemy wystąpienia konfliktu, nie udajemy, że nic się nie stało, ale wiemy dlaczego doszło do sprzeczki, może też wiemy jak sobie poradzić następnym razem w takiej sytuacji i nie czujemy już do siebie złości czy żalu.

Stąd dzieci, które się pokłócą i pogodzą często bardzo szybko są w stanie kontynuować wspólną zabawę i bawić się przy tym na całego!

Konflikt to nie taka straszna rzecz jak nam się czasem wydaje. To reakcje na konflikt mogą być złe i nimi warto się zająć już od najmłodszych lat.

Opracowały:

Psycholog Dagmara Moskwa

Pedagog Aneta Cedro

